

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 19 maj 1916 kl. 2 e. m

*Utlåtande i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av
10 kap. 14 § samt 8 kap. 26 § strafflagen.*

Närvarande: herrar Petersson i Lidingö villastad, Alexanderson, Trana*, Söderbergh, Gezelius, Stärner*, greve Spens, Dahl, Valerius Olsson*, Lindhagen, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Karlsson i Fjäl, Holmdahl, Igel och Lindqvist i Kosta.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 97, hava herrar *Lindman, Andersson* i Skivarp, *Holmdahl, Persson* i Stallerhult, *Odqvist, Nilsson* i Bonarp, *Jespersion, Petersson* i Lidingö villastad, *Hildebrand, Sommelius, Jeansson* i Kalmar, *Westman, Lithander, Kaijser, Rydholm, Åkerman, Wiklund, Olsson* i Blädinge, *Beckman, Gustafsson* i Örebro, *Räf, Lübeck, Pettersson* i Bjälbo, *Svensson* i Betingetorp, *Svensson* i Kompersmåla, *Jönsson* i Mårdslycke, *Norman, Nilsson* i Linnås, *Vahlquist, Öberg, Lorentzon, Gustafson* i Kasenberg, *Larsson* i Bondarve, *Welin, Lindvall, Bengtsson* i Kullen, *von Hofsten, Lingström, Andersson* i Knäppinge, *Henrikson, Elisson, Jönsson* i Boa, *Westerström, Kahlström, Isaksson, Andersson* i Skrädene, *Kant, Johansson* i Brånalt, *Thore, Nilsson* i Antnäs, *Lindmark, Hallendorff, Magnusson* i Tumhult, *Persson* i Fritorp och *Hellberg* i Ljungkile hemställt,

»att riksdagen måtte för sin del besluta

dels att 10 kap. 14 § strafflagen erhåller följande ändrade lydelse:

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 9 saml. 28 häft. (Nr 36.)

Var som — — — stadgas.

Där någon — — — mom. sägs.

Har någon — — — fängelse.

Där någon i annat fall, än nu är sagt, inför samlat krigsfolk eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, vare lag som i 3 mom. sägs.

Vad i — — — verkan.

dels att 8 kap. 26 § samma lag erhåller denna lydelse:

Har någon — — — sex månader.

Den, som förleder eller hjälper krigsman till rymning eller till annat brott, för vilket straff finnes utsatt i strafflagen för krigsmakten och varå kan följa straffarbete eller svårare straff, dömes, om det sker i krigstid, till fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år och, om det sker i fredstid, till böter eller fängelse i högst sex månader, där icke gärningen är i denna lag belagd med svårare straff.»

Till stöd för sin hemställan hava motionärerna anfört följande:

*Motionärer-
nas motive-
ring.*

» Vid sistlidne riksdag anförde åtskilliga av undertecknade i motionen nr 128 inom andra kammaren följande:

De vittgående åtgärder, som år 1914 vidtagits för höjande av landets försvarskraft, böra såsom oavvislig följd föranleda en strävan att även annorledes än genom direkta försvarsåtgärder förläna den militära verksamheten erforderligt stöd och i varje fall undanröja förefintliga hinder och svårigheter för denna verksamhet att på ett betryggande sätt fylla sin uppgift. Världshändelsernas allvar under den tid som förflutit, sedan försvarsformen beslutades, utgör tillräcklig maning till statsmakterna att i detta avseende icke eftersätta någon aktsamhet.

En företeelse, som inför en sådan strävan måste bli föremål för särskild uppmärksamhet, är den s. k. antimilitaristiska propagandan, vilken enligt vad öppet meddelas även under nu rådande allvarliga förhållanden bedrivs med obruten intensitet. Så länge denna agitation, såsom namnet närmast anger, endast riktar sig mot överdrifter, inom det militära och således går ut på förändringar i försvarsorganisation och försvarsverksamhet, och så länge agitationen vill fullfölja dessa syften allenast med användande av lagliga medel, må den försvara sin plats såsom ett led i de politiska meningsbrytningar, som bilda drivande krafter i den samhällsliga utvecklingen. Men erfarenheten giver noggsamt vid handen, att den antimilita-

ristiska propagandan rymmer inom sig icke blott företeelser av denna art. I stigande omfattning har densamma glidit över att rikta sig mot all militär verksamhet överhuvud och har därmed även blivit rent och klart försvarsfientlig. I denna del utgör agitationen ett direkt angrepp på samhället i en av dess nödvändigaste verksamhetsgrenar och på de institutioner, som hava denna verksamhet sig anförtrodd. Följden av en sådan agitation kan lätt bliva icke blott ett menligt och för samhället ovärdigt nedsättande av krigsmaktens anseende, utan även — vad viktigare är — en allvarlig fara för den sammanhållande kraften inom krigsmakten, för disciplinen. Därigenom kan agitationen äventyra intet mindre än krigsmaktens förmåga att på behörigt sätt fylla sin uppgift. Farlig i denna riktning är icke endast den agitation, som uppmanar till värnpliktsstrejk, uppsåtlig olydnad, vårdslöshet eller försummelse i tjänsten och annat brytande mot de militära tjänsteplikterna. Utan fara för krigslydnaden uppkommer även då agitationen gör till sin uppgift att upphetsa till missnöje med den militära tjänstgöringen sådan denna måste vara beskaffad, eller till hat emot det militära befälet. Härigenom beredes hos krigsmanskapet en jordmån av ovilja och trots, ur vilken verkliga brott mot krigslydnaden med lätthet växa fram, och vilken, även där så icke blir förhållandet, är ägnad att betydligt försvåra samverkan i tjänsten mellan befäl och underlydande. Även den mera allmänt hållna agitationen för avskaffande av allt försvar måste tagas med i räkningen i detta sammanhang, nämligen om den, som allt för ofta är fallet, söker att metodiskt utplåna känslan av de förpliktelser, som vårt nationella oberoende under allt hitintills rådande internationella förhållanden med nödvändighet ålägger oss. I alla dessa fall är faran mera omedelbar, då agitationen söker sitt föremål direkt bland militären, än om den bedrives ute bland allmänheten, ehuru väl den även i sistnämnda fall ingalunda är ofarlig för disciplinen inom en krigsmakt, som bygger på den allmänna värnpliktens grund.

Uppenbart är visserligen, att samhällets ställning till den försvarsfientliga agitationen icke kan bestämmas med hänsyn tagen enbart till den militära verksamhetens intressen. Då det här gäller en så viktig grundsat som yttrandefriheten, kan det icke ifrågasättas att vidtaga andra begränsningar än sådana, som föranledas av en såväl på grund av agitationens innehåll som med hänsyn till dess föremål mera omedelbar samhällsfara. Men å andra sidan måste fasthållas, att det offentliga ordets frihet i ett ordnat samhällsliv icke kan vara obegränsad, och att denna frihet redan enligt nu gällande lag är ålagd begränsningar till skydd mot agita-

tion till förmån för vissa samhällsfarliga företag. Det är då endast följdriktigt, att yttrandefrihetens missbruk jämväl i andra fall, då detsamma antager samhällsfarlig karaktär, föranleder till vidtagande av motsvarande begränsningar.

Den allmänna strafflagen behandlar missbruk av yttrandefriheten i 10 kap. 14 § och straffbelägger där i 1 mom. uppmaning till brott, i 2 mom. försök att på annat sätt, såsom genom prisande av brottslig handling, förleda till brott, samt i mom. 3 försök att eljest förleda till ohörsamhet emot lag eller laga myndighet. Förutsättning för bestraffning är i alla dessa fall, att uppmaningen resp. förledandet skett offentligen eller såsom lagen uttrycker det 'muntligen inför menighet eller folksamling' eller i skrift den någon utspritt eller utsprida låtit. Har uppmaningen eller förledandet skett i tryckt skrift, inträder samma straff på grund av hänvisning i 3 § 7 mom. tryckfrihetsförordningen.

Av dessa straffbud drabbas redan nu vissa ovannämnda former av försvarsfientlig agitation. Bestämmelserna omfatta alla fall, då agitationen avser verkliga brott — det vill säga varje med straff belagd gärning eller underlåtenhet, vare sig den är straffbelagd enligt allmänna strafflagen, strafflagen för krigsmakten eller någon annan speciallag — vartill komma sådana fall, då agitationen avser handlingar, vilka utan att vara belagda med straff likväl innefatta ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Innehåller agitationen uppmaning att ej inställa sig till eller avhålla sig från tjänstgöring eller att krigsmanskapet ej skall uppfylla sina tjänsteplikter, är den sålunda redan enligt gällande lag straffbar. Däremot saknar allmänna strafflagen tillämplighet, om agitationen inriktar sig på att undergräva krigslydnaden genom att söka upphetsa till missnöje med den militära tjänstgöringen eller till hat mot det militära befälet eller genom andra dylika medel. Ännu mindre avses en agitation, som söker att utplåna den allmänna känslan av förpliktelse mot fosterlandet i försvarsavseende.

Den fara för krigslydnaden, som även en agitation av denna beskaffenhet kan medföra, har icke kunnat undgå att på andra håll i gällande lagstiftning tilldraga sig lagstiftarens uppmärksamhet. I detta avseende kan till en början åberopas 71 § i den nu utfärdade nya strafflagen för krigsmakten. Här stadgas straff ej blott för den, som muntligen inför samlat krigsfolk eller i skrift, den han bland krigsfolket utspritt eller utsprida låtit, uppmanat eller annorledes sökt förleda till ohörsamhet mot förmans eller överordnads befallningar i tjänsten — vilken bestämmelse

i själva verket innefattar ett specialfall av det mera allmänna stadgandet i 10 kap. 14 § strafflagen — utan även därutöver för den, som på dylikt sätt sökt upphetsa till ovilja mot krigstjänsten. Enligt denna bestämmelse straffas sålunda i tjänst varande värnpliktiga och andra, som lyda under strafflagen för krigsmakten, för offentlig agitation bland kamraterna. Grunden härtill kan nu icke antagas vara, att förledande eller upphetsande, varom i lagbudet är fråga, skulle från den agiterandes sida innebära en alldeles särskild pliktförgätenhet, därför att denne tillhör krigsmakten. Tvärtom giver stadgandets plats i sammanhang med bestämmelserna om uppror, upplopp och brott mot krigslydnaden med all tydlighet vid handen, att den avgörande synpunkten varit den fara för disciplinen inom krigsmakten, som kommer av dylik agitation. Att emellertid denna fara är densamma, vare sig agitatorn är en militär eller en civil person, torde vara tämligen klart. Är lagens ståndpunkt den, att en dylik agitation i det ena fallet bör förhindras genom en straffbestämmelse, bör detta därför även ske i det andra. Med det sagda är likväl icke förnekat, att fordringarna på ett lojalt uppträdande böra ställas högre beträffande dem som själva äro i tjänstgöring vid krigsmakten. Denna omständighet bör därför tillmätas betydelse vid straffskalans bestämmande, men kan ej föranleda till straffrihet för den civile, då han bedriver en av lagstiftaren såsom samhällsfarlig ansedd verksamhet.

Men även i andra riktningar har en motsvarande fara för krigslydnaden föranlett lagstiftarens ingripande. I lagen den 16 juni 1906 om förbud för krigsmanskap att delta i vissa sammankomster stadgas följande: 'Är sammankomst utsatt att äga rum å ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring, och kan det på giltiga grunder antagas, att vid sammankomsten skola förekomma yttranden, vilka äsyfta att *utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden*, äge på stället varande högste befälhavare förbjuda manskapet att delta i sammankomsten'. Detta lagbud utgår uppenbarligen därifrån, att den agitation i det angivna syftet är farlig för disciplinen, då det tillägger befälhafvaren makt att förhindra manskapet att delta i en sammankomst redan på grund av ett antagande, att dylika yttranden skola förekomma. Till skydd mot faran har emellertid lagstiftaren här icke ingripit mot själva agitationen utan endast skapat en möjlighet att förebygga, att krigsmanskap kommer i beröring med densamma. Lyckas det icke befälet att förhindra manskapets närvaro får agitationen försiggå utan någon efterräkning. Detta förhållande kan försvaras allenast

under förutsättning att den preventiva åtgärden visar sig fullt effektiv för sitt ändamål. Erfarenheten under den tid lagen tillämpats giver emellertid vid handen, att så icke varit fallet. Till viss del har detta berott på svårigheter för befälet att få kännedom om sammankomsts utsättande eller att på förhand äga tillgång till giltiga grunder för ett antagande om försvarsfientlig agitation. Men härtill kommer såsom särskilt anmärkningsvärt det förhållandet, att agitatorerna medvetet söka kringgå stadgandet därmed, att de icke formligen utsätta en sammankomst, utan sprida underrättelse om samling man och man emellan och på så sätt lämna de militära befälhavarna, om de över huvud få kännedom om förhållandet, i ovisshet, huruvida en sammankomst i lagens mening föreligger eller allenast ett så kallat enskilt möte. Under sådana omständigheter är det endast en nödvändig konsekvens av den ståndpunkt, lagstiftaren en gång intagit, att han så vitt möjligt kompletterar det preventiva skyddet genom att även i efterhand ingripa med straff mot den agitation, som lyckas gäcka de förebyggande skrankorna.

Det bör emellertid framhållas, att den formulering, på vilken 1906 års lag bygger, icke torde vara i sin helhet ägnad att läggas till grund för ett straffbud. En agitation, som åsyftar 'att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet', synes vara till sitt innehåll allt för obestämd, för att ett straff skall kunna anknytas till densamma. Är agitationen däremot av den beskaffenhet, att den åsyftar »att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden» torde ett förslag att straffbelägga densamma icke giva anledning till befogad invändning från straffrättslig synpunkt.

Ett ytterligare stöd för att en lagstiftning i denna riktning endast innebär en utveckling av nu gällande stadganden kan hämtas från de föreskrifter, som år 1909 intogos i tryckfrihetsförordningens 4 § rörande rätt att indraga tryckta skrifter, som uppenbarligen åsyfta 'att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befälet eller eljest undergräva krigslydnaden', då de anträffas vid trupp eller ombord å flottans fartyg. Tryckfrihetsförordningen använder här vid beskrivning av ifrågavarande såsom farliga betecknade skrifter alldeles samma uttryck som 1906 års lag. Även för tryckfrihetsförordningen är sålunda utgångspunkten densamma eller att uttalanden i dylikt syfte icke böra göras under sådana förhållanden, att krigsmanskapet därigenom påverkas.

Åberopade bestämmelser i strafflagen för krigsmakten och 1906 års lag äro begränsade att omfatta en agitation, som sker 'inför samlat krigs-

folk' (enligt 1906 års lag: krigsmenskap). Därmed torde förstås det samma, som i allmänna strafflagen är uttryckt med »menighet eller folksamling», dock under förutsättning, att menigheten eller folksamlingen till någon avsevärd del utgöres av krigsfolk. Vid en åtgärd att i angiven riktning utvidga straffskyddet enligt allmänna strafflagen, torde emellertid med en agitation inför samlat krigsfolk bära likställas en agitation, som äger rum, då värnpliktiga samlats för inryckning eller utryckning, även om de vid tillfället ej stå under militärbefäl, eller då värnpliktiga eljest äro samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen om inskrivning, mönstring eller annan dylik förrättning. Erfarenheten har ådagalagt, att den försvarsfientliga agitationen med förkärlek utnyttjar tillfällena av denna art, och faran för att agitationen skall bära frukt inom krigstjänsten är i dessa fall lika omedelbar, som där krigsfolk i egentlig mening göres till föremål för densamma.

Av det föregående torde framgå, att en följdriktig utveckling av de grundsatser, på vilka den redan gällande speciallagstiftningen på skilda ställen bygger, leder till ett utvidgande av den allmänna straffbestämmelsen i 10 kap. 14 § strafflagen att omfatta en försvarsfientlig agitation, vilken kan så bestämmas till föremål och innehåll, att den äger rum inför samlat krigsfolk, eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, äro samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen, och att den åsyftar att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden.

Slutligen kan åberopas, att man i Norge sistlidne höst ansett nödigt att inskrida mot den försvarsfientliga agitationen med särskilda straffbestämmelser. Den 25 september 1914 utfärdades där en provisorisk anordning (Lovtidende nr 47) av innehåll bland annat, att 'med böter eller fängsel i högst sex månader straffas den, som deltagar i eller medverkar till försvarsfientliga demonstrationer eller som på offentligt möte söker att upphetsa till ovilja mot tjänst i rikets försvar eller till hat mot det militära befälet'. Då denna bestämmelse icke gjort någon begränsning med hänsyn till agitationens föremål, som således icke behöver vara krigsfolk eller därmed likställda, har den lagt ett i denna del vida strängare band på yttrandefriheten än vad här föreslagits. Härtill kommer, att lagen till skydd mot den försvarsfientliga agitationen begränsat icke endast yttrandet utan även demonstrationsfriheten.

På grund av det anförda tillåta vi oss föreslå ett tillägg till 10 kap. 14 § strafflagen av följande lydelse:

'Där någon i annat fall, än nu är sagt, inför samlat krigsfolk eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, vare lag som i 3 mom. sägs.'

Då detta förslag behandlades inom riksdagen framställdes från olika håll den invändningen, att den försvarsfientliga agitationen icke varit af den art att någon skada eller fara i verkligheten kunnat påvisas.

Detta omdöme jävas icke blott af den militära erfarenheten utan framför allt af agitationens egna vittnesbörd. Ur 'Antimilitaristisk katekes' 5:e upplagan, 41:sta och 50:de tusendet, inhämtas exempelvis följande: 'En af soc.-dem. ungdomsförbundets främsta uppgifter är dess antimilitaristiska agitation'. Följer så 'en plan för ordnandet af förbundets antimilitära agitation, indelad i tre afdelningar: klubbarnas antimilitära agitation, agitationen bland beväringen och slutligen agitationen bland de stamanställda militärerna'. I instruktionen för den förstnämnda agitationen förekommer följande: 'Vid inryckning såväl som vid beväringens återkomst från militärtjänsten bör klubbarna anordna särskilda fester, dit alla beväringar inbjudas. Programmet för dessa beväringmöten bör i främsta rummet uppta föredrag om militarismens betydelse, för övrigt kan programmet omväxla med —'. Agitationen bland beväringen ombesörjes i främsta rummet av militärkommittéer, vilka utses av varje garnisonsklubb. 'Militärkommittéen bör så ofta som det låter sig göras anordna fester och möten för beväringen. Vid dessa möten och fester samt vid öfriga sammankomster bör skriftspridningen äga rum af civila, då det är förbjudet för militärer att åta sig dessa uppdrag. Hvad vi begär av våra kamrater i vapenrocken är, att de vid dylika sammankomster tar sådana kamrater med, som de anse sig kunna vinna för socialismen. — Framför allt skall de civila klubbisterna i största möjliga utsträckning sörja för att kamratbandet knytes fast med de militära kamraterna och på lediga stunder sällskapa med dem, uppmuntra dem i det trista militärlifvet och vinna dem för socialismen'. — Agitationen bland de stamanställda militärerna 'kan lämpligen bedrifvas af de socialistiska beväringmännen'. — 'Då den militära klubbisten går till ett möte, fest eller samkväm bör han bjuda med sig sin värfvade kamrat. Blir umgänget förtroligt skall agitationen helt säkert lyckas'. Till slut förekommer följande allmänna anvisning: 'Då det givetvis inte är möjligt att i denna instruktion ingå på detaljer, emedan strafflagarna och tryckfriheten lägger svåra hinder i

vägen för en offentlig agitation, är här sagt endast det hufvudsakligaste, som kan göras i den antimilitaristiska agitationen. De respektive antimilitaristkommittéerna bör därför komplettera denna med de medel och åtgärder, som allvarligt pröfvade visa sig gagneliga i agitationen mot militarismen.'

Av andra uttalanden framgår, att agitationen icke i någon mån låtit sig dämpas av det pågående världskriget. 'Låt oss skärpa den antimilitaristiska agitationen', heter det i Stormklockan för år 1915, 'och begagna alla tillfällen att motarbeta överklassens hetsagitation för kriget. Att folket nu mer än någonsin är mottagligt för antimilitarismens idéer har nog våra officerare dragit försorg om under den pågående mobiliseringen'. Eller en i samma publikation offentliggjord mötesresolution: 'Mötet, som behandlat frågan om den antimilitära agitationen under nuvarande förhållanden, uttalar som sin bestämda mening att, för så vitt vi någon gång skall kunna slå till marken den militaristiska hydran, det är nödvändigt att den antimilitaristiska propagandan skärpes'. Till sist ett agitatorsuttalande i Brand, den 15 innevarande januari: 'Det är det ljusaste minne jag har på årat, tvångsmobiliseringen 1914. Trots det var i mördareinstitutionen. Från första till sista dagen var vi enigt inkopplade som ett band och bjöd vi var och en till att göra livet för oss själva behagligt och till ett helvete för befälet. — Alltid var det anmärkningar från vår sida. Dåliga skor och kläder, allt i det oändliga, fick ständigt ringa i befälets öron. Det hela var underminerat. Jäste och kokade överallt. Betyget som vi fick ljud också att vi var komplett odugliga som soldater. Betyget godkändes av oss. Det var en skolning för många av oss, dessa diskussioner om arbetarrörelse, konst och litteratur, prästväld, tryckfrihet och först och sist militarismen. Till den övertygelsen kom vi alla, att, med litet god vilja bland beväringen är militarismen ej mycket värd. Det har vi bevis på. Vi kom alltid för sent till alla uppställningar, *alltid*. Alltid med oputsade knappar. Alltid det ena eller det andra av de tusental fordringar, som kräves av en militär; såg och hörde alltid illa och begrep helst ingenting av den militaristiska visdomen. Så var det till sist uttryckningsdagen. Det var i alla fall skönt att få kasta in trasorna och bli fri. — Så skiljdes vi som värdiga kamrater under löfte om att *aldrig* mera inställa oss till någon som helst mobilisering. Varken i fred eller krig. Kanske det löftet gavs av många i övermod, kanske med tanke på att det ej skulle bliva någon mer mobilisering. Den 9 oktober 1915 såg jag att vi åter var inkallade, men för min del har jag hållit det givna

löftet. Jag glömde att infinna mig. — Så till sist. Må vi alla mera än någonsin förr bekämpa vår fiende militarismen, den bloddrypande hydran, låt oss spränga den kedja som binder mänskligheten ».

En agitation, vilken även under allvarsamma yttre förhållanden på sådant sätt verkar för att systematiskt angripa själva nerven inom krigsmakten, disciplinen, är ingen ofarlig företeelse.

Såsom ett annat principiellt skäl mot ifrågavarande förslag har åberopats att den tilltänkta ändringen i strafflagen förutsatte motsvarande ändring i tryckfrihetsförordningens parallellstadgande i 3 § 7 mom. Om därför den förra ändringen vidtoges utan den senare, skulle detta eludera den helgd, tryckfrihetsstadgandena åtnjuta såsom grundlag. Icke heller denna invändning är hållbar. Förslaget avgränsar den straffbara agitationen bland annat därigenom, att det bestämmer dess föremål till samlat krigsfolk eller värnpliktiga, som icke äro krigsmän, i angivet fall. Motsvarande bestämning kan icke göras beträffande agitation i tryckt skrift. Det är vid tryckt skrift endast utspridare, vilken praktiskt taget kan visas hänvända sig till visst bestämt publikum. Men utspridare är enligt tryckfrihetsförordningen principiellt oansvarig, ansvaret drabbar exklusivt författare eller ansvarig utgivare, beträffande vilka en straffbestämmelse, som förutsätter hänvändelse till visst publikum, svårligen kan uppställas. Så länge tryckfrihetsförordningens principer om ansvarigheten för tryckt skrifs innehåll icke helt omläggas, är det alltså så långt ifrån att den föreslagna ändringen i strafflagen förutsätter ändring i tryckfrihetsförordningen, att en sådan ändring icke är tekniskt möjlig.

Det förtjänar även att tilläggas, att den ovan åberopade, i Norge provisoriskt utfärdade författningen mot försvarsfientlig agitation numera blivit efter ingående överbäganden (varom se 1915 O. A. prp. nr. 19) avlöst av en definitiv strafflagsändring. Genom lag den 13 augusti 1915 har till strafflagens 134 § fogats ett nytt stycke så lydande: »Den, som offentligen söker upphetsa någon, som tillhör krigsmakten, till ovilja mot tjänsten eller till hat mot militära förmän eller överordnade straffas som i 2 mom. sägs (med böter eller hekte eller fängsel i högst ett år).

Den försvarsfientliga agitationen verkar, såsom framgår av det ovan sagda, icke blott såsom offentlig, utan även såsom enskild agitation. Att bekämpa den fara, som sistnämnda agitation medför, erbjuder uppenbarligen vida större svårigheter än då fråga är om den offentliga agitationen. I några fall kan dock även enskild agitation antaga sådana former, att

enligt de grundsatser, som i övrigt behärska strafflagstiftningen, ett straff kan och bör tillgripas. Så är förhållandet, då en agitator förleder eller hjälper en militärperson till visst brott enligt strafflagen för krigsmakten. Lyder den agiterande själv under nämnda lag, straffas han såsom delaktig i brottet. Men är agitatorn en civil person, saknas motsvarande straffskydd. Allenast för det fall, att den civile agitatorn förleder eller hjälper till rymning, förefinnes en speciell straffbestämmelse i 8 kap. 26 § strafflagen, vartill kommer, att om gärningen är straffbar jämväl enligt allmän lag, delaktighetsstraff enligt sistnämnda lag tillämpas. Är däremot brottet rent militärt, d. v. s. utan motsvarighet i allmänna strafflagen, går den civile agitatorn fri från straff, och innefattar brottet en gärning, som straffas strängare enligt strafflagen för krigsmakten än enligt allmän lag, erhåller den civile allenast den allmänna lagens lägre straff. Förstnämnda konsekvens medför t. ex. att en civil agitator, som förleder en värnpliktig till lydnadsbrott mot förman eller överordnad, icke kan straffas, under det att den förledd drabbas av strängt straff.

Den nu framhållna bristen i gällande lagstiftning synes kunna avhjälpas genom att till 8 kap. 26 § strafflagen foga en bestämmelse om straff för den, som förleder eller hjälper krigsman till brott i allmänhet, för vilket straff finnes utsatt i strafflagen för krigsmakten, och som är av viss svårare beskaffenhet. Såsom gräns i sistnämnda avseende kan förslagsvis tänkas, att å brottet kan följa straffarbete.

Även till en sådan bestämmelse föreligger motsvarighet i den norska lagstiftningen. Enligt 2 mom. av förstnämnda 134 § i 1902 års norska strafflag straffas 'den, som medverkar till att någon, som står i norsk krigstjänst, rymmer eller underlåter att inställa sig till krigstjänsten, eller därtill att det förövas en efter militär lag straffbar handling, som kan medföra 2 års fängsel eller strängare straff'.

Den lagändring, som påyrkas i förevarande motion, avser att stävja den agitatoriska verksamhet i försvarsfientligt syfte, som bedrivs bland härens och marinens manskap.

*Utskottets
yttrande.*

Redan tidigare har nämnda propaganda gjorts till föremål för lagstiftningsåtgärder. Den 16 juni 1906 utfärdades sålunda i enlighet med Kungl. Maj:ts av riksdagen antagna propositioner dels en lag om vissa ändringar i 10 kap. 14 § strafflagen, enligt vilken icke endast uppmaning till brott utan även försök att annorledes, såsom genom prisande av brottslig handling söka förleda till brott belades med ansvar samt de i samma §

stadgade straff blevo i väsentlig mån skärpta, dels en lag om förbud för krigsmanskap att deltaga i vissa sammankomster, vilken lag giver vederbörande befälhavare rätt att, då sammankomst är utsatt att äga rum å ort, där krigsmanskap är samlat till tjänstgöring, förbjuda manskapet att deltaga i sammankomsten, om det på giltiga grunder kan antagas, att vid sammankomsten skola förekomma yttranden, åsyftande att utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller att uppväcka hat mot befålet eller eljest undergräva krigslydnaden. I anslutning härtill infördes vidare under år 1909 vissa nya bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, varigenom 10 kap. 14 § strafflagen i dess nya lydelse gjordes tillämplig även å tryckta skrifter och vidare större möjlighet än förut bereddes att indraga dylika skrifter, då de spridas vid trupp eller ombord å flottans fartyg.

I proposition, nr 144, till 1915 års riksdag förelade Kungl. Maj:ts riksdagen ett lagförslag, enligt vilket den, som blivit fälld till ansvar efter 10 kap. 14 § strafflagen under omständigheter, som gäve vid handen, att brottet begåtts under agitatorisk verksamhet i syfte att hos krigsmän eller till tjänstgöring vid krigsmakten inkallade värnpliktiga utplåna känslan av plikter mot fosterlandet eller uppväcka hat mot befålet eller eljest undergräva krigslydnaden, kunde under vissa förhållanden av Kungl. Maj:ts befallningshavande förbjudas uppehålla sig å ort, där avdelning av krigsmakten vore på stadigvarande sätt förlagd. I samband med denna proposition förelåg vid fjolårets riksdag till behandling en inom andra kammaren väckt motion (II: 128), däri, på sätt i nu förevarande motion erinras, föreslagits ett tillägg till 10 kap. 14 § strafflagen av enahanda lydelse som det i förevarande motion påyrkade. Såväl propositionen som motionen biföllos av första men avslogos av andra kammaren, vadan frågan för riksdagen förfallit.

De i förevarande motion föreslagna tilläggen till 10 kap. 14 § och 8 kap. 26 § strafflagen avse att träffa dels sådan försvarsfientlig agitation, som äger rum inför samlat krigsfolk, eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, äro samlade på grund av föreskrift i värnpliktslagen, och som åsyftar att upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befålet eller eljest undergräva krigslydnaden, dels ock sådan agitation, som tager sig uttryck därutinnan, att person, som ej är krigsman, förleder krigsman till eller biträder honom vid gärning, som enligt strafflagen för krigsmakten är brottslig. Den förstnämnda arten av agitation är enligt den år 1914 antagna nya strafflagen för krigsmakten underkastad

ansvar, så snart den föröfvats av person, som lyder under strafflagen för krigsmakten, men någon motsvarande straffbestämmelse finnes icke för det fall, att liknande agitation drives av person, som icke lyder under nämnda lag. Det i motionen påyrkade tillägg till 10 kap. 14 § strafflagen skulle således utfylla en förefintlig lucka i gällande lagstiftning och innebär en följdriktig tillämpning av grundsatser, på vilka gällande speciallagstiftning i ämnet bygger.

Vad åter angår den mera enskilda agitation, som skulle träffas av det föreslagna tillägget till 8 kap. 26 § strafflagen, eller krigsmans förledande till eller bistående vid gärning, som i strafflagen för krigsmakten är belagd med straff, kan dylik agitation, där den bedrives av person, vilken ej lyder under strafflagen för krigsmakten, icke för agitatorn föranleda delaktighetsstraff. Därest ifrågavarande brott saknar motsvarighet i allmänna strafflagen eller däri är belagt med ringare ansvar än i strafflagen för krigsmakten, kommer, på sätt i motionen framhålles, den civile agitatorn — bortsett från det i allmänna strafflagen gjorda undantag för krigsmans förledande eller förhjälpande till rymning — att alldeles undgå ansvarspåföljd eller att bliva alltför lindrigt bestraffad i jämförelse med den till brott förledde krigsmannen. Genom den föreslagna ändringen i 8 kap. 26 § strafflagen skulle i fråga om brott av svårare art nu anmärkta missförhållanden bliva undanröjda.

Den omsorg staten är pliktig att ägna de värnpliktiga kräver otvivelaktigt, att nödigt skydd beredes dem mot en försvarsfientlig agitation, som på ena eller andra sättet kan förleda dem till gärningar, vilka de sedermera kunna nödgas att enligt strafflagen för krigsmakten hårt umgälla. Ur denna synpunkt måste det vara angeläget, att lämpliga straffpåföljder varda fastställda även för de i gällande lagstiftning ej uppmärksammade fall av antimilitaristisk agitation, varå motionärerna tagit sikte.

Med anledning av vad sålunda anförts och under hänvisning till de av motionärerna i övrigt andragna skäl får utskottet, som vid granskning av motionärernas förslag icke funnit skäl till anmärkning mot vare sig dess innehåll eller form, hemställa,

att riksdagen, i anledning av herr Lindmans m. fl. motion, måtte för sin del antaga följande:

Lag

angående ändrad lydelse av 8 kap. 26 § och 10 kap. 14 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 8 kap. 26 § och 10 kap. 14 § strafflagen skola erhålla följande ändrade lydelse:

8 kap.**26 §.**

Har någon i uppsåt att undandraga sig värnplikt genom stympning eller annorledes gjort sig oduglig till uppfyllande, under längre eller kortare tid, av den krigstjänstskyldighet, som eljest skolat av honom fullgöras, straffes med fängelse eller straffarbete i högst sex månader.

Den, som förleder eller hjälper krigsman till rymning eller till annat brott, för vilket straff finnes utsatt i strafflagen för krigsmakten och varå kan följa straffarbete eller svårare straff, dömes, om det sker i krigstid, till fängelse i högst sex månader eller straffarbete i högst två år och, om det sker i fredstid, till böter eller fängelse i högst sex månader, där icke gärningen är i denna lag belagd med svårare straff.

10 kap.**14 §.**

Var som, muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, uppmanar till våld å person eller egendom eller till annat brott, varde, där ej uppmaningen särskilt med straff belagd är, dömd till böter eller fängelse. Avsåg uppmaningen brott, varå strängare straff än fängelse kan följa, eller voro eljest omständigheterna synnerligen försvårande, då må till straffarbete i högst fyra år dömas. Är den skyldige i följd av uppmaningen förfallen till straff för delaktighet i brott, som därå följt, gälle vad i 4 kap. 1 § stadgas.

Där någon annorledes, såsom genom prisande av brottslig handling, muntligen inför menighet eller folksamling, eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, söker förleda till brott; vare lag som i 1 mom. sägs.

Har någon eljest på sätt i 1 eller 2 mom. förmäles sökt förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, straffes med böter eller fängelse.

Där någon i annat fall, än nu är sagt, inför samlat krigsfolk eller då värnpliktiga, som icke äro krigsmän, på grund av värnpliktslagen äro samlade, muntligen eller i skrift, den han utspritt eller utsprida låtit, söker upphetsa till ovilja mot krigstjänsten eller uppväcka hat mot det militära befälet eller eljest undergräva krigslydnaden, vare lag som i 3 mom. sägs.

Vad i denna paragraf är stadgat gälle även om den, som annans skrift, vars innehåll är efter samma paragraf straffbart, utspritt eller utsprida låtit för att därmed främja den med skriften åsyftade verkan.

Stockholm den 18 maj 1916.

På lagutskottets vägnar:

ALBERT PETERSSON.

Reservation

av herrar *Alexanderson, Söderbergh, Stårner, Lindhagen, Persson* i Norrköping, *Karlsson* i Fjäl, *Igel* och *Lindqvist* i Kosta, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att herr Lindmans m. fl. ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föränleda.

Dessutom har herr *Lindhagen* velat för sin del tillägga följande:

»Trälar råda över oss; ingen finnes
som rycker oss ur deras hand.»
Gamla Testamentet.

Den förevarande motionen betonar, att 1914 års härordning oavvisligen måste stödjas och betryggas även på annat sätt än genom direkta försvarsåtgärder, och världshändelsernas allvar utgjorde en särskild maning därtill. Motionärerna hava därför känt sig uppfordrade att lämna ett bidrag till denna strävan genom de nu påyrkade strafflagsbestämmelserna, avsedda att ytterligare drabba den s. k. antimilitaristiska propagandan.

För den, som icke minst i följd av världshändelsernas allvar finner folkens resning mot militarismens förtryck vara nutidens aktuellaste kulturörelse, ställer sig saken helt annorlunda. Redan ovannämnda utgångspunkt för det framlagda förslaget måste vi underkänna. Antimilitarismen är för närvarande mänsklighetens enda hopp. Den bör, synes det mig, i stället för att med alla medel förhånas och bekämpas, tvärtom stödjas i sin viktiga uppgift att rädda oss alla från andlig förkrympning och ekonomisk undergång.

Väl förstår jag, att även motionärernas förslag är framgånget ur en övertygelse. De maktägande i alla länder hava i följd av sitt samhällssystem själva råkat i en oavlätlig fiendefruktan. De finna ingen utväg därur annorledes än genom att ytterligare befästa sig i sina ställningar samt oavlätligt öva nytt våld utåt och inåt. Alla människor söka också omhägnad sin politiska livsgärning med någon idealitet. Man kan därför förstå, att dessa förtvivlade strävanden vilja tillika vara ett uttryck för den enda verkliga fosterlandskärleken. Men ett bemödande att bekämpa detta våld och bygga en fredens boning för rätten är också ett utslag av kärlek både till fäderneslandet och till människorna. Om nu i sammandrabbningen mellan dessa båda övertygelser någondera nödvändigtvis bör sättas i fängelse, så vore det väl snarare den förstnämnda. Fredsviljans folk vill emellertid icke detta. De fordra endast respekt för sin övertygelse. Ett land, där denna respekt saknas, är enligt deras uppfattning ett mycket dåligt land och alldeles icke något fädernesland. Detta är min andra principiella invändning mot den ifrågasatta nya lagstiftningen.

En sak, som är förkastlig i princip, brukar icke heller hava några

goda verkningar. Detta oavlåtliga befästade av militärväsendet kan icke åstadkommas annat än på oavlätlig bekostnad av medborgarnes friheter och rättigheter. Varje nytt steg i denna riktning är dessutom följt av förhoppningar om en fortsättning. Motionärernas motivering giver en åskådlig framställning av detta förhållande. Vilja till en viss begränsning för denna gång saknas icke. Men de kunna icke neka sig att antydningssvis framhålla nya perspektiv för framtiden. »Även den mera allmänt hållna agitationen för avskaffande av allt försvar», yttras sålunda bland annat, »måste tagas med i räkningen i detta sammanhang, nämligen om den, som alltför ofta är fallet, söker att metodiskt utplåna känslan av de förpliktelser, som vårt nationella oberoende under allt hitintills rådande internationella förhållanden med nödvändighet ålägger oss. I alla fall är faran mera omedelbar, då agitationen söker sitt föremål direkt bland militären, än om den bedrives ute bland allmänheten, ehuruval den även i sistnämnda fall ingalunda är ofarlig för disciplinen inom en krigsmakt, som bygger på den allmänna värnpliktens grund.» Man kan vara ganska förvissad att rättstillämpningen skall finna utvägar att även inom det föreliggande förslagets rum kunna förverkliga åtskilliga av de mångahanda önskningsar, som dölja sig under dylika uttalanden.

En lagstiftning så kulturfientlig till sin art och så farlig i sin tillämpning bör åtminstone ej få överlämnas annat än till en rättskipning, som är höjd över allt tvivel på dess oväld samt genomträngd av social insikt och medkänsla. Det gäller således att undersöka, huruvida den svenska rättskipningen är vuxen en sådan uppgift. Låtom oss därvid betrakta förhållandena sådana de äro utan att förlora oss i fiktionser eller omskrivningar.

Uti det politiska livet, där avgörandena äga rum, sammanfalla tyvärr de olika åskådningarna även i detta ämne huvudsakligen med partilinjerna. Militärväsendets upprätthållande stödes särskilt av högerpartiet. Avrustningskravet omfattas åter av vänsterpartierna, dock med många nyanser från högerens ståndpunkt fram till den oförbehållsamma antimilitarismen.

Det är vidare så att ett proportionellt valsätt visserligen genomförts för att bereda de olika partiriktningarna en rättvis representation åtminstone inom riksdagens andra kammare. Men oaktat detta och trots sin numeriska underlägsenhet i nationen har högerpartiet fortfarande en ofantlig övervikt i statslivet på den grund, att den behärskar väsentligen de högsta och ledande ämbetena inom statens alla förvaltningsområden. Vänster-

partiernas folk måste vara med att avlöna och lyda byråkratien. Men de få icke något stöd i sina samhällsuppfattningar inom densamma, utan möta där i lyckligaste fall indifferent, i vanliga fall motståndare eller fiender, vilka i ett enda partis intresse utöva en statsmakt, som är minst lika stor och ännu mera vittfammande än riksdagens. Vad byråkratien icke vill, blir sällan någon sann verklighet, riksdagen må besluta vad som helst.

Visserligen kan det sägas, att under nuvarande samhällsförhållanden blotta innehavandet av ett högre ämbete ofta har en viss verkan att framkalla ett antisocialt sinnelag. Detta kan dock motverkas under ett bättre system som ställer andra fordringar på tjänsten och gärna ser, att personer med socialt intresse och benägenhet för medkänsla vinna befordran till viktiga ämbetsposter. En sådan uppfattning är dock ännu ganska främmande för landets befordringsväsende. Ett känslolöst reaktionärt tänkesätt betraktas nästan aldrig som någon olämplig egenskap, utan snarare såsom en betryggande merit för en högre befordran. Formell skarpsinnighet på bekostnad av innehållet är också uppskattad. Ett tänkesätt åter, som gärna vill behjätta de mänskliga behoven och efter förmåga främja verklig demokrati, vinner mycket liten uppmuntran i ämbetsmannavärlden.

Dessa grundsatser hava kännetecknat befordringsväsendet under alla högerregeringar. De sparsamma tillfällen, då på senare tider en vänsterregering varit vid makten, har den föga och ganska illa begagnat tillfället att såsom någon motvikt mot högerpartiets envælde över funktionarismen insätta på de ledande posterna personer med utpräglat socialt rättsmedvetande. Man har fallit undan för kungamaktens önsknings om upprätthållandet av gamla befordringstraditioner och även i denna punkt visat en oförklarlig och ödesdiger benägenhet att söka vinna högerns sympati genom att alldeles för mycket skatta åt dess önsknings och uppfattningar.

Ett system, som alldeles underlåter att ägna någon omtanke åt funktionarismens sociala utbildning samt till på köpet i befordringsväsendet följer ensidigt ovannämnda principer, saknar enligt min uppfattning kompetens att anförtros tillämpningen av strafflagar med ett politiskt innehåll. Man finner också en nedslående bekräftelse härpå i vår rättskipnings annaler. Byråkratien har oftast varit demokratiens vedersakare i detta land som i alla andra länder. Alla slags kränkningar av de medborgerliga rättigheterna genom ämbetsmannens förakt för desamma eller bristande insikt om deras värde, bedömas av domstolarna vanligen ytterst mildt. Merendels lämnas övergreppen straffria eller försonas med ett ringa bötesbelopp, som för högre ämbetsmän sällan överstiger 25 kronor, men för lägre kanske ibland kan ställa

sig något högre. Solidaritet råder i åskådningssätten och därför ser man instinktivt särdeles milt på dylika byråkratiska förvillelser. Därest åter demokratien i sin kamp för livet mot byråkatien kan befinnas på något uttänkbart sätt hava tangerat lagarna och särskilt dem, som befästa byråkatiens makt, då finnes ofta inga rimliga gränser för strafflystnaden.

Ett synnerligt missförhållande är därför, att ehuru lagen förutsätter att även en domare kan vara jävig att döma och därför stadgar vissa domarejäv, anses det dock ej såsom jäv att i politiska processer åklagare och domare äro utpräglade politiska motståndare till den tilltalade. Deltagandet i det politiska livet för visserligen partimänniskorna närmare varandra och vidgar något deras förståelse av varandra. Men dessa politiska ensittare, som icke få någon annan social insikt och vägledning i motståndarnes tankar och meningar än genom de förvildade hetsartiklarna i deras dagliga högertidning, detta slags människor äro ur stånd att med tillräcklig urskiljning döma i en politisk angelägenhet. Handlingar, som äro uttryck för den ljusaste tro och upppoffrande nitälskan för det allmänna bästa, bedömas såsom utslag av ett ohederligt och landsskadligt sinnelag. Det är ett kännemärke för den politiska processen, att den emot domarreglernas bud söker i tvivelaktiga fall hellre fälla än fria, och att den i domareden uttalade befallning att döma efter icke blott Sveriges utan även Guds lag fullständigt åsidosättes. Den politiska processen är särskilt ett högerpartiets anfallsvapen, och motionärerna, utgörande en samlad representation för andra kammarens höger, vilja nu som sagt smida ett nytt bidrag till dess arsenal av möjligheter.

Allt detta sker som sagt på alla händer icke i något medvetet ont uppsåt. Varje makthavare tror alltid, att när han dricker såsom han är van så är det rätt. Det är samhällsskicket på vilket skulden närmast vilar.

Tillståndet var en gång i Norge detsamma som hos oss för närvarande. Byråkratien, stödd av konungamakten, förde ett strängt politiskt regemente, när dess intresse ansågs kräva det. Vänstermän kunde mycket sällan om ens någonsin påräkna någon högre befordran. I statsrådet sökte man koncentrera byråkatiens makt och av detta skapa en konservativ förstakammarbildning såsom en motvikt mot stortinget. Slutligen uppstod vid början av 1870 talet intill 1884 en väldig sammandrabbning mellan demokratien och byråkratien, symboliserad främst i striden om den så kallade statsråds-saken. Ledare voro stortinget för demokratien samt statsrådet och konunga-

makten för byråkratien. Under denna rörelse utfärdade stortingets ledare Sverdrup den bekanta parollen »vänstermän till alla folkets ombud». Detta syftade även till alla ämbeten, över vilka stortinget hade någon makt, och utgjorde ett svar på högerbyråkatiens försök till allenavälde över landets administrativa styrelse. Denna kraftmätning slutade med stortingets seger i och med de så kallade riksrättsdomarne, som avkunnades i början av år 1884 och inför vilka till sist även konungamakten nödgades böja sig.

Därmed var byråkatiens välde brutet i Norge. En mängd reformer kunde i oavslutlig följd genomföras. Även vänstermän utnämndes, trots fortsatt ovilja i början från konungamaktens sida, till amtmän (landshövdingar) ävensom till högre domarebefattningar samt ledande administrativa och till och med militära poster. Juryreformen har särskilt verkat uppfostrande på domare- och åklagaremakten. Med andra ord, genom dessa omvälvningar har den norska funktionarismen, även där den rättvisligen består av högermän, uppfostrats till större socialt intresse och förmänsklighets i sitt tänkesätt.

Motionärerna hava åberopat att en punkt i deras förslag redan finnes genomförd i den norska lagstiftningen. För min del beklagar jag, att de senare tidernas militaristiska yra även börjat göra landvinningar i vårt grannland. Men äventyret med en sådan lagstiftning är där, som sagt, mycket mindre än hos oss. Ett sådant utnyttjande av en politisk strafflagstiftning, som den svenska rättstillämpningen merendels låter komma sig till last, är enligt vad från sakkunnigt norskt håll försäkrats mig fullständigt uteslutet.

Det är nu, synes mig, ett livsvillkor för svenska nationen att även hos oss omsider upptages *en slutlig kamp mot byråkatiens envælde, okunnighet och hjärtlöshet* i så många vitala angelägenheter. Vilka svårigheter möta dock icke hos oss, då den såsom allierad vid sin sida har icke blott konungamakten utan även förstakammarväldet. Bemödandet måste således nu inriktas på att frigöra oss särskilt från denna sistnämnda enväldsmakt såsom den möjligaste uppgiften i första anloppet, även om frigörelsen komme att upptaga generationers politiska strävanden. Önskligt vore naturligtvis, om förenämnda trippelallians ville i godo växa in till ett med nationen. Åtskilligt kan säkerligen på denna väg vinnas genom lämpor. Men någon tillfredsställande lösning synes tyvärr ej vara att vänta utan många och långa strider.

Under tiden bör det vara uteslutet att till motståndets förfogande från andra kammarens sida utelämnas sådana nya vapen mot demokratien, som innefattas i den förevarande motionens hemställan. Nu synes visserligen lagutskottet, representerat i detta fall av dess höger, skenfagert locka med att den nya lagstiftningen till skillnad från vad motionärerna åsyftat företrädesvis skall hava till syfte att skydda värnpliktige att komma i konflikt med redan genomförda militaristlagar och falla offer för deras brutala tillämpning genom den av högerpolitikens anda behärskade rätts-skipningen i politiska mål. Men »om skalkar locka dig så följ icke», heter det i ett visdomsord. Detta är också mitt råd till andra kammaren i detta fall.
